

Posudek oponenta disertační práce Davida Hubeného
“Ztráta Podkarpatské Rusi na konci druhé světové války”
předkládané v roce 2017 na Ústavu českých dějin

I. Stručná charakteristika práce

Téma, které si autor vybral pro svoji disertační práci, patří k mimořádně aktuálním. Také proto, že problematika odstoupení Podkarpatské Rusi Sovětskému svazu na konci druhé světové války byla až příliš dlouho tématem tabuizovaným z hlediska pramenné základny. Také to, že prameny k této tématice jsou rozesety po celé Evropě (i mimo ni), ať už se to týká pramenů českých/československých, ruských/ukrajinských či maďarských (nemluvě o pohledu ostatních částí Evropy, neboť otázka osudu Podkarpatské Rusi byla vnímána jako model, jaký bude sovětská diplomacie uplatňovat v osvobozených státech střední a jihovýchodní Evropy) činí z tohoto tématu mimořádně náročnou badatelskou záležitost.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Již letný pohled na seznam literatury a pramenů ukazuje, že máme co do činění s mimořádně erudovanou prací, vycházející zejména z pozice autora coby archiváře spravujícího celou řadu fondů v Národním archivu, bezprostředně se vztahujících k tématu. Bohužel nejen prameny československé proveniencí mohou dát odpověď na otázku spojené s touto disertací. Obávám se ale, že za dnešního stavu dostupnosti pramenů sovětské proveniencí (zejména se to týká dlouhodobé nepřístupnosti Archivu prezidenta Ruské federace v Moskvě) jen stěží jsme schopni dát jednoznačnou odpověď na otázku kdo a proč ze sovětské strany rozhodl o odtržení Podkarpatské Rusi a do značné míry uměle vyvolal tento proces. To dává možnost badatelům v této oblasti (a autor disertace toho využívá) k hypotézám, které musí být ovšem postaveny (a u autora jsou) na spolehlivých základech.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

V úvodu bych možná bylo dobré – vedle přehledu literatury a pramenů a také struktury práce – alespoň ve stručnosti nastínit vývoj názvu této oblasti – Podkarpatská Rus, Karpatská Ukrajina, Karpatsko (Karpátálja), Zakarpatská Ukrajina, případně také překrývání názvosloví za druhé světové války.

V hlavě první autor analyzuje situaci na Podkarpatské Rusi bezprostředně po maďarské okupaci. Bude-li práci publikovat, chtělo by to alespoň velmi stručně

shrnout předcházející vývoj za druhé republiky, který znamenal významný posun v postavení této země v rámci státu a to včetně diferenciací vnitřního vývoje, vrcholícího povstáním Karpatské Sítě počátkem března 1939. Mnohé kapitoly jsou v historiografii takřka úplným novem, jako je tomu např. u otázky činnosti podkarpatoruských spolků v protektorátu.

Druhá hlava se zabývá představami a zprávami československého exilu o Podkarpatské Rusi (a to jak z pera orgánů československé vlády v Londýně, tak z východu, od Kominterny, kde s povděkem kvitují, že autor využil nejen kopií materiálů uložených ve fondu Zahraniční vedení v Moskvě v Národním archivu, ale i materiálů z ruského archivu RGASPI, který uchovává klíčové dokumenty k historii mezinárodního komunistického hnutí) a také odbojovou činností v této oblasti. Možná bych byl poněkud opatrnější při přebírání zpráv o Podkarpatské Rusi tak, jak se dostávaly do zahraničního odboje. Jde o obecnější problém zpravodajství z domova tak, jak je dávalo dohromady čs. ministerstvo vnitra v Londýně. Zdroje ve většině případů nejsou uváděny, na jedné straně proto, že nebyly známy, na druhé straně úmyslně, aby nedošlo k jejich dekonspiraci. Obecným problémem zůstává, že na rozdíl od přímého zpravodajství vysílaček (zejména z protektorátu) toto víceméně anonymní zpravodajství je velmi nespolehlivé co do věrohodnosti. Co se týče situace na Maďary okupované oblasti Podkarpatské Rusi, bylo by třeba ještě dále rozvinout výzkum, týkající se dalších partyzánských organizátorských výsadek, které byly do této oblasti vysílány za frontu Ukrajinským štábem partyzánského hnutí a analyzovat jejich úkoly (partyzánský oddíl Olexy Borkanjuka a další). To ovšem představuje rozsáhlý výzkum v archivu UŠPH v Kyjevě, který v této fázi výzkumu je nad možností disertantovy práce.

Třetí hlava podrobně rozebírá podkarpatoruskou otázku v londýnském exilu, zejména pak na půdě Státní rady. Zabývá se problematickou úlohou osobnosti podkarpatoruského zástupce v tomto orgánu Pavla Cibereho. Co se týče jeho rezignace na jeho funkci ve Státní radě, bylo by třeba doplnit, proč se její přijetí tak dlouho odkládalo: důvodem byla Benešova cesta do Moskvy v prosinci 1943, kdy nebylo vhodné rozvíjet veřejné diskuse na toto téma, když československá delegace řešila v Moskvě závažnější problémy. Také rozebírá úlohu Cibereho nástupce Ivana Petruščáka, která se mi ovšem jeví neméně problematická.

Čtvrtá hlava je pak věnována mezinárodnímu rozměru podkarpatoruské otázky. Na rozdíl od předešlých částí je k této přece jen více literatury, vztahující se zejména k historii a předhistorii uzavření československo-sovětských smluv

v letech 1943-1944. O poznání hůře je na tom oblast přípravy vládní delegace pro osvobozené území a Velitelství osvobozeného území, kde autor navazuje na svůj předchozí rozsáhlý výzkum týkající se gen. Antonína Hasala-Nižborského.

Klíčová pro vyznění celé práce je však pátá hlava, která se zabývá příjezdem vládní delegace na osvobozené území nejprve Slovenska a poté Podkarpatské Rusi a její konflikty, které zde vznikly jak mezi ní a sovětskou vojenskou správou, tak mezi ní a násilně dosazovanými národními výbory. Podle mého soudu celkem přiléhavě hodnotí úlohu gen. Mechlise v otázce při násilném odtržení této oblasti od ČSR a také krach Němcovy a Hasalovy mise.

V závěrečné šesté hlavě autor sumarizuje konkrétní provedení odstoupení Podkarpatské Rusi, o kterém bylo de facto rozhodnuto již koncem roku 1944 a všechny následující jednání již pouze směřovala k jeho realizaci a k faktickému způsobu provedení.

1. Struktura argumentace

Práce se jasně a přehledně strukturována, postupuje ve výkladu chronologicky. Výklad je srozumitelný. Myslím, že práce směřuje k jasně vytčenému cíli a tento cíl naplňuje.

2. Formální úroveň práce

K formální úrovni práce

Formálně práce splňuje veškeré nároky v tomto ohledu kladené, ať už z hlediska jazykového, stylistického či ryze formálního (poznámkový aparát, užívání zkratk apod.). Je pochopitelné, že vzhledem k jejímu rozsahu se občas objeví stylistická neobratnost, ale považuji to spíše za výjimku (danou hektičností uzávěrky práce), než pravidlo.

3. Práce s prameny či s materiálem

K autorově práci s prameny nemám připomínek a to jak po stránce interpretační, tak po stránce formální správnosti citací. Způsob sběru a zpracování materiálu odpovídá zadaným výzkumným otázkám.

4. Vlastní přínos

Práce představuje svébytné dílo, postavené na velké stabilní pramenné základně.

IV. Dotazy k obhajobě

Existovala nějaká jiná varianta politiky československé exilové vlády, která by dokázala na konci války zachránit Podkarpatskou Rus pro Československo?

Měla československá vládní reprezentace skutečně zájem, aby Podkarpatská Rus zůstala i v poválečném Československu?

Jaký je názor autora na osobu Ivana Turjanici a jeho úlohu v odtržení Podkarpatské Rusi?

Jaká byla role podkarpatoruských krajanských organizací v USA při odtržení Podkarpatské Rusi?

V. Závěr

Předložená práce přes drobné výtky zcela jistě splňuje všechny nároky, které jsou na tento druh prací kladeny. Považuji ji za tvůrčí badatelský počín, je původním a originálním dílem, zpracovaným na základě nezvykle podrobného archivního výzkumu, přináší nové a doposud nepublikované poznatky. Posunuje zásadním způsobem výzkum bádání o dějinách Podkarpatské Rusi a reviduje na základě archivního výzkumu řadu zažitých stereotypů. Velmi solidní je i její stránka jazyková, drobné opravy jsem si dovolil zanést do textu, neboť, jak pevně doufám, spatří co nejdříve světlo světa v knižní podobě.

Předložená disertační práce splňuje požadavky kladené na disertační práci, a proto ji doporučuji k obhajobě a předběžně ji klasifikuji jako *prospěl*.

4. června 2017

doc. PhDr. Jan Němeček, DrSc.